

Informativni dokument

januar 2018

CPT/Inf(2018)5

Informativni dokumenti se objavljuju prema ovlaštenju Izvršnog sekretara CPT-a.

Njihov cilj je predstaviti standarde CPT-a o nekim ključnim pitanjima. Međutim, ovi standardi nisu iscrpni, posebno u pogledu referenci na izvještaje o posjetama CPT-a pojedinim zemljama.

Žene u zatvoru

Uvod

- U vršenju svog mandata, CPT nastoji ispitati tretman i uslove boravka svih kategorija zatvorenih osoba, uključujući žene. Žene obično čine veoma mali dio ukupne zatvorske populacije, iako je njihov broj u porastu u nekim zemljama.¹ Važno je da ih karakterišu posebne potrebe i ranjivost u nekim aspektima koje muškarci nemaju. U kombinaciji sa ovim razlikama, činjenica da je žena puno manji broj u zatvorima predstavlja cijeli spektar izazova za zatvorske uprave, što često rezultira nepovoljnijim tretmanom u poređenju sa zatvorenim muškarcima. Ovo proističe iz činjenice da su zatvorska pravila i objekti napravljeni za zatvorsku populaciju u kojoj se muški zatvorenici smatraju normom.
- Bez obzira jesu li ili nisu na izvršenju zatvorske kazne, žene moraju uživati osnovno pravo da ne budu predmet diskriminacije – direktno ili indirektno – na osnovu svog biološkog pola ili roda. Suštinska jednakost može zahtijevati usvajanje posebnih mjera kako bi se odgovorilo na postojeće nejednakosti. Kao i u zajednici, možda će zatvorske uprave trebati poduzeti posebne mjere kako bi se osiguralo da žene uživaju jednaka prava kao i muškarci. Sve više prevladava uvjerenje da prednosti koje sa sobom nosi potpuna suštinska jednakost polova u svim oblastima kreiranja politike treba proširiti na sprečavanje zlostavljanja u zatvoru. Stoga je potrebno uložiti veće napore kako bi se osigurao nadzor nad radom zatvora koji poštuje razliku između polova, nadzor koji je usklađen sa mogućim dodatnim problemima na koji nailaze žene u zatvoru.
- Žene u zatvoru čine grupu sa određenim potrebama, biološkim kao i polno specifičnim. Neke žene zatvorenice takođe su posebno ranjive zbog svoje socijalne situacije i kulturoloških uloga. Postoji rizik od zanemarivanja specifičnih potreba žena, posebno zato što su one manjinska kategorija zatvorenika. Važno je da se uzme u obzir određeni broj faktora kad se radi o ženama zatvorenicama, posebno svih oblika fizičkog, seksualnog ili psihološkog nasilja, uključujući nasilje u porodici, od kojeg su možda patile prije dolaska u zatvor, visok nivo potreba za zaštitom mentalnog zdravlja, visok nivo ovisnosti o alkoholu ili drogama, specifične potrebe za zdravstvenom zaštitom (na primjer, reproduktivno zdravlje), odgovornost za brigu o njihovoj djeci i/ili njihovim obiteljima, te visoka vjerojatnoća viktimizacije nakon otpusta iz zatvora i napuštanje od strane njihovih porodica.²

¹ SPACE I 2015 zabilježio je srednji procenat od 5.2% žena zatvorenica u odnosu na ukupnu zatvorsku populaciju, što je porast sa 4.7% u 2013., bez obzira na ukupno smanjenje zatvorske populacije u istom periodu. Tokom 2015. veoma mali broj zemalja Vijeća Evrope je imao ukupnu žensku zatvorsku populaciju veću od 7%.

² [Irska, posjeta 2014., odlomak 86](#). Vidjeti takođe, npr., Pravila 41, 42 i 44 UN Pravila za tretman zatvorenica i vanzatvorske mjere za žene koje su počinile krivična djela ("Bankoška pravila").

- Žene bi trebale boraviti u okruženju koje odgovara njihovim potrebama. Međutim, izazovi koji prate sačinjavanje posebnih odredbi koje bi pratile boravak žena u zatvoru, obzirom da je broj žena u zatvoru mali, često rezultira time da se žene drže na ograničenom broju lokacija (ponekad je to daleko od njihovih domova i obitelji, uključujući djecu o kojoj žene brinu³), u prostorijama koje su prvobitno projektovane za (a možda ih moraju i dijeliti sa njima⁴) muške zatvorenike.⁵
- Ovaj informativni dokument predstavlja osnovne standarde koje je CPT izradio do sada, vezano za punoljetne žene u zatvoru. Namjera mu nije obuhvatiti potpuni spektar standarda koji se primjenjuju općenito na sve zatvorene osobe, uključujući žene. Mnoga od pitanja kojima se dokument bavi mogu se takođe, zahvaljujući analogiji, primijeniti na druge kategorije zatvorenih osoba, kao što su transrodne osobe ili maloljetne zatvorenice.
- Standardi CPT-a u ovoj oblasti se stalno razvijaju. Oni ne bi trebali biti posmatrani odvojeno od međunarodnih instrumenata kao što su Evropska konvencija o ljudskim pravima i relevantna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava, Evropska zatvorska pravila⁶ Vijeća Evrope, Pravila Ujedinjenih nacija za tretman žena zatvorenica i vanzatvorske mjere za žene koje su počinile krivična djela (“Bangkoška pravila ili Pravila iz Bangkoka”)⁷ i Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za tretman zatvorenika (“Mandelina pravila” ili “Pravila Nelsona Mandele”).⁸

1. Odgovarajući smještaj

- CPT je preporučio da se zatvorske uprave udalje od velikih smještajnih objekata ili spavaonica sa velikim brojem kreveta, u korist **manjih jedinica podobnih za organizaciju svakodnevnog života**. Žene nisu izuzetak: manje životne jedinice omogućavaju pristup koji se lakše prilagođava njihovim specifičnim potrebama.⁹
- Prema iskustvima CPT-a, iako se nasilje među ženama u zatvoru zaista i može desiti, nasilje nad ženama koje vrše muškarci (i, konkretnije, seksualno nasilje, uključujući verbalno nasilje sa seksualnim konotacijama) je mnogo učestaliji fenomen. Stoga, žene u zatvoru trebaju, u principu, boraviti **u fizički odvojenom prostoru od prostora koji zauzimaju bilo koji muškarci** unutar iste ustanove.¹⁰
- CPT je naišao na neke specifične **situacije u kojima zatvori dozvoljavaju muškarcima i ženama da dijele smještaj** kako bi se ostvarila “normalnost”, odn. kako bi se promovisali uslovi života koji su približni koliko je to god moguće uslovima života u zajednici, da zatvorenici preuzimaju odgovornost za vlastite živote. Bez obzira na ovo, treba posvetiti više pažnje uspostavljanju i praćenju kriterija za upućivanje i žena i muškaraca u ovakva odjeljenja, te osiguravanju rigoroznog nadzora odnosa između dotičnih zatvorenika i zatvorenica. Jasno je da osobe za koje je vjerovatno da će zloupotrebjavati druge ili koje su posebno ranjive prema zlostavljanju, ne treba smiještati u takva odjeljenja. Kakav god da je dogovor vezano za smještaj u ova odjeljenja, od suštinske je važnosti da se poduzmu proaktivne mjere kako bi se spriječilo seksualno iskorištavanje u slučajevima u kojima muški zatvorenici i žene zatvorenice dolaze u kontakt u zatvorskom okruženju.¹¹

³ [Irska, posjeta 2014., odlomak 110.](#)

⁴ Vidjeti npr., [Ukrajina, posjeta 2000., odlomak 77](#)

⁵ [Izvadak iz 10. Opšteg izvještaja o aktivnostima CPT-a, odlomak 21](#)

⁶ Preporuka (2006) 2 Komiteta ministara Vijeća Evrope, usvojena 11. januara 2006.

⁷ Rezolucija Generalne skupštine UN 65/229, usvojena 21. decembra 2010.

⁸ Rezolucija Generalne skupštine UN 70/175, dodatak, usvojena 17. decembra 2015.

⁹ [Gruzija, posjeta 2003/2004, odlomak 86](#); [Slovenija, posjeta 2006, odlomci 52 i 55](#); [Ujedinjeno Kraljevstvo \(Škotska\), posjeta 2012, odlomak 44](#)

¹⁰ [10. Opći izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 24](#)

¹¹ [Danska, posjeta 2014, odlomak 31](#)

- CPT je naišao na slučajeve brojnih žena u zatvorima kojima, iz raznih razloga, nije obezbijeđen **odgovarajući smještaj**. Mali broj objekata namijenjenih ženama ponekad su i prenapučeni. Ipak, mehanizmi ranijeg otpusta predviđeni u slučaju prenapučenosti ne nude se ženama koje nemaju gdje nakon izlaska iz zatvora, na primjer, ako nije na raspolaganju sklonište za beskućnike.¹² Nedostatak kapaciteta¹³ ili odgovarajućih specijalizovanih objekata za žene,¹⁴ zahtjevi za odvojenim smještajem različitih kategorija (pritvor/osuđeni; kratke/duge kazne; preventivni pritvor), ili činjenica da u ustanovi boravi samo jedna žena, mogu rezultirati time da je neka žena smještena na duži period vremena u pritvorskoj jedinici i da je podvrgnuta nepotrebno restriktivnom režimu,¹⁵ ili je ona možda *de facto* podvrgnuta režimu sličnom samici (eng. solitary confinement).¹⁶ U takvim slučajevima, organi vlasti trebaju pokušati premjestiti tu zatvorenicu u odgovarajući smještaj; ako takav premještaj nije moguć, organi vlasti bi trebali uložiti potrebne napore kako bi obezbijedili toj zatvorenici **svrsishodne vanćelijske aktivnosti i odgovarajuće kontakte sa drugim ljudima**.¹⁷

2. Jednak pristup aktivnostima

- Žene u zatvoru bi trebale uživati pristup **sveobuhvatnom programu svrsishodnih aktivnosti** (rad, obuka, obrazovanje i sport) **na jednakoj osnovi kao i muškarci**. Delegacije CPT-a koje vrše posjete prečesto nailaze na situacije u kojima se ženama zatvorenicama nude aktivnosti koje se smatraju "odgovarajućim" za njih (kao što je šivenje ili ručni rad), a isključuju se iz stručnog osposobljavanja koje je rezervisano za muškarce. Mali broj žena može značiti da se formiranje radionice isključivo za njih ne smatra održivim. Međutim, takav diskriminirajući pristup može jedino poslužiti tome da se pojačaju već prevazišli stereotipi o društvenoj ulozi žena.¹⁸
- Takođe će se možda željeti razmotriti ponuda **aktivnosti** u zatvoru – uključujući pristup vanjskim šetalištima ili prostorima za vježbanje – **u kojima i muškarci i žene mogu učestvovati zajedno**,¹⁹ pod uslovom da ovi koji učestvuju u takvim aktivnostima pristaju na takav dogovor i da se osobe pažljivo biraju i nadziru na odgovarajući način.²⁰

3. Adekvatna higijena i zdravstvena zaštita

Higijena

- **Specifične higijenske potrebe** žena trebale bi biti zadovoljene na odgovarajući način. Uredan pristup sanitarnom čvoru i prostorijama za održavanje higijene, odgovarajuća količina osnovnih higijenskih potrepština, kao što su higijenski ulošci i tamponi, te siguran način odlaganja krvlju umrljanih proizvoda, od posebnog su značaja. Propust da se žene u zatvoru opskrbe takvim proizvodima može dovesti, samo po sebi, do ponižavajućeg tretmana.²¹

¹² [Irska, posjeta 2014, odlomci 89 i 91](#)

¹³ [Isto, odlomak 97, UK \(Škotska\), posjeta 2012, odlomak 44](#)

¹⁴ [Španija, posjeta 2007, odlomak 100; UK \(Škotska\), posjeta 2012, odlomak 64](#)

¹⁵ [Luksemburg, posjeta 2015, odlomak 43](#)

¹⁶ [Latvija, posjeta 2007, odlomci 70 i 72; Njemačka, posjeta 2013, odlomci 26 i 28](#)

¹⁷ [Lihtenštajn, posjeta 2016, odlomak 36](#); o ublažavanju efekata *de facto* samice u režimu aktivnosti, vidjeti takođe dio 2 dolje

¹⁸ [Crna Gora, posjeta 2013, odlomak 53, Holandija \(Karipski dio\), posjeta 2014, odlomak 158, Švicarska, posjeta 2012, odlomak 62](#)

¹⁹ [UK \(Gibraltar\), posjeta 2014, odlomak 32](#)

²⁰ [10. Opći izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 24, Češka Republika, posjeta 2006, odlomak 68, Lihtenštajn, posjeta 2016, odlomak 36](#)

²¹ [10. Opći izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 31, Estonija, izvještaj 2012, odlomak 60](#)

- Svi zatvorenici bi trebali imati **pristup toaletima** u svakom momentu. Nije prihvatljivo, u nedostatku sanitarnog čvora unutar same ćelije, ne obezbijediti uredan pristup toaletu zbog nedovoljnog broja osoblja. Uredan pristup sanitarnom čvoru je još i važniji kada se radi o ženama, imajući na umu njihove specifične potrebe tokom menstrualnih perioda.²² Pozitivna diferencijacija u smislu **dodatnog pristupa tuš kabinama ili kupatilima** takođe može biti potrebna.²³

Zdravstvena zaštita

- Zdravstvena zaštita koja se pruža osobama lišenim slobode trebala bi biti po standardima jednaka onoj koja se pruža populaciji u zajednici.²⁴ Garancije da se poštuje ovaj princip **jednake njege** u pogledu žena u zatvoru zahtijeva da zdravstvenu zaštitu pružaju liječnici i medicinski tehničari koji su prošli specifičnu obuku u pogledu pitanja ženskog zdravlja, uključujući ginekologiju.²⁵
- U mjeri u kojoj je **preventivna zdravstvena zaštita** posebno važna za žene, kao što je skrining na rak dojke i jajnika, dostupna u zajednici, ona bi takođe trebala biti ponuđena ženama u zatvoru.²⁶
- Odgovarajuće količine **lijekova** specifično potrebnih ženama takođe bi trebala biti dostupna u zatvoru, čime se omogućava ženama koje su započele liječenje prije stupanja na izvršenje kazne da nastave takav tretman lijekovima u zatvoru.²⁷
- **Pilule za kontracepciju**, bez obzira na razloge zbog kojih su prepisane, ne bi trebale biti uskraćene ženama koje ih žele koristiti.²⁸ Ženino pravo na tjelesni integritet ne umanjuje činjenica da ona izdržava kaznu u zatvoru. Ako su **pilule za prekid trudnoće i/ili drugi načini prekida trudnoće u kasnijim fazama trudnoće** dostupni ženama u zajednici, oni bi trebali biti dostupni pod istim uvjetima i ženama u zatvoru.²⁹
- CPT je naišao na mnogo **žena zatvorenica koje pate od ozbiljnih poremećaja ličnosti i poremećaja ponašanja**, i/ili imaju **istoriju nanošenja samopovreda, zlostavljanja i napuštanja**. Ako takve zatvorenice ne ispunjavaju kriterije za premještanje u psihijatrijsku bolnicu, treba usvojiti pristup koji se zasniva na više elemenata, a koji obuhvaća pomoć kliničkih psihologa u osmišljavanju individualnih programa, uključujući psiho-socijalnu podršku, savjetovanje i tretman. Nedostatak takvih programa može donijeti sa sobom porast broja incidenata vezanih za nanošenje samopovreda i prekomjernu upotrebu produženog trajanja usamljenja (eng. use of prolonged segregation).³⁰

²² [Bugarska, posjeta 2006, odlomak 85](#)

²³ [Isto, odlomak 55](#)

²⁴ [10. Opći izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 32](#)

²⁵ [Isto, odlomak 32](#)

²⁶ [Isto, odlomak 32](#)

²⁷ [Isto, odlomak 33](#)

²⁸ [Isto, odlomak 33](#)

²⁹ [Isto, odlomak 32](#)

³⁰ [UK \(Škotska\), posjeta 2012, odlomak 74](#)

4. Pre-natalna, post-natalna i briga za dijete

Detaljnu prirodu ovog dijela dokumenta ne treba shvatiti kao podršku CPT-a zatvaranju trudnica ili majki, sa ili bez njihove male djece. Upravo suprotno, Komitet je na primjer, posebno preporučio izricanje **alternativnih mjera pritvoru** u pogledu trudnih djevojaka i mladih majki.³¹ Ovaj dio dokumenta navodi minimalne standarde kojih se treba pridržavati u slučajevima u kojima se ne primjenjuju takve vanzatrovske alternativne mjere, a trudne žene ili majke – sa ili bez svoje djece – ostaju u zatvoru.

- Treba uložiti sve napore da se odgovori na specifične **prehrambene potrebe trudnih žena u zatvoru** kojima treba ponuditi ishranu bogatu proteinima, bogatu svježim voćem i povrćem.³²
- Očito je da se **bebe ne bi trebale rađati u zatvoru**, a uobičajena praksa država članica Vijeća Evrope izgleda da je premjestiti trudne žene u bolnice u zajednici.³³ Bez obzira na to, s vremena na vrijeme, CPT se susreće sa primjerima **trudnih žena koje su vezane liscama ili na neki drugi način uz krevet ili za neki drugi komad namještaja** tokom ginekoloških pregleda i/ili samog poroda. Takav pristup je potpuno neprihvatljiv, i može se okvalificirati kao neljudsko ili ponižavajuće postupanje. Mogu se i trebaju se iznaći drugi načini poštovanja mjera sigurnosti.³⁴
- **Majkama dojiljama** treba obezbijediti **dodatnu ishranu** u skladu sa postojećim smjernicama za ovu kategoriju žena.³⁵
- Mnoge žene u zatvoru su primarni skrbnici za djecu i ostale članove obitelji, na čije dobrostanje negativno može uticati izdržavanje zatvorske kazne. Jedno posebno problematično pitanje u ovom kontekstu je **da li – i, ako da, koliko dugo – bebe i mala djeca trebaju biti u mogućnosti ostati sa svojim majkama u zatvoru**. Ovo je teško pitanje za odgovoriti imajući na umu, s jedne strane, zatvori očito nisu odgovarajuće okruženje za bebe i malu djecu dok, s druge strane, nasilno razdvajanje majki i djece do tri godine starosti (eng. infants) jeste jako nepoželjno.³⁶
- Vodeći principi u svim slučajevima trebaju biti **dobrobit i najbolji interesi djeteta**. To podrazumijeva posebno da svaka pre- i post-natalna njega koja se pruža u zatvoru treba biti jednaka onoj koja je dostupna u zajednici.³⁷
- U zatvoru, pravo na majčinstvo ne treba ugrožavati više nego je potrebno iz sigurnosnih razloga i lične bezbjednosti djeteta. **Dobar kontakt između majke i djeteta** je u interesu oboje. On može pomoći rehabilitaciji zatvorenice i unapređenju njenih sposobnosti da preuzme odgovornost za sebe i za svoje dijete. Majke u zatvoru bi zato trebale biti smještene zajedno sa svojim bebama nakon poroda i trebalo bi ih potaći da doje svoje bebe (osim ako ne postoje neki valjani medicinski razlozi).³⁸ Može se smatrati neljudskim ili ponižavajućim za dijete ako se ono odmah nakon rođenja udalji od majke. Majci i djetetu treba dozvoliti da budu zajedno barem neki izvjestan period vremena.³⁹

³¹ [24. Opšti izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 117](#). Vidjeti takođe Pravilo 64 “Bankoških pravila”.

³² [10. Opšti izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 26](#)

³³ [Isto, odlomak 27](#)

³⁴ [Francuska, izvještaj 1991, odlomak 90](#), [10. Opšti izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 27](#)

³⁵ [Rumunija, posjeta 2014, odlomak 99](#)

³⁶ [10. Opći izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 28](#)

³⁷ [Isto, odlomak 29](#), [UK, posjeta 1990, odlomak 124](#), [Španija, posjeta 1994 \(april\), odlomak 136](#)

³⁸ [Ruska federacija, posjeta 2001, odlomak 89](#)

³⁹ [Luksemburg, posjeta 1993, odlomak 44](#), vidjeti takođe [Češka Republika, posjeta 2014, odlomak 82](#)

- **Sve dok dijete boravi u zatvoru**, majka bi trebala moći provesti odgovarajući vremenski period svaki dan sa svojim djetetom;⁴⁰ oni bi trebali biti smješteni u odgovarajućem okruženju koje nema odlike zatvora,⁴¹ u smislu prostora, namještaja i pristupa pomagalicama za kuhanje i pranje.⁴² Odgovarajuće grijanje/hlađenje i dobar pristup svježem zraku i prirodnoj svjetlosti su takođe veoma bitni.⁴³ Na specifične sanitarne i higijenske potrebe majki treba adekvatno odgovoriti, uključujući pristup dobrim sanitarnim prostorijama, te obezbjeđenje sanitarnih i higijenskih proizvoda (pelene, sapun, šampon, prašak za pranje rublja, i odjeća, na primjer) prema potrebi, kao i odgovarajućom hranom za dojenčad.⁴⁴ Ekvivalent jaslica ili vrtića takođe treba obezbijediti, zajedno sa podrškom osoblja specijalizovanog za post-natalnu njegu i pedijatrijsku njegu.⁴⁵
- Takođe treba postojati **adekvatan odnos i saradnja između osoblja zaposlenog u zatvoru u odjeljenjima za majke i djecu i zdravstvene službe i drugog zatvorskog osoblja** koje je u kontaktu sa majkama u zatvoru.⁴⁶
- Omogućavanje **čuvanja djece od strane članova obitelji izvan zatvorske ustanove** takođe može pomoći da se osigura da se podijeli teret odgajanja djeteta (na primjer, može se uključiti otac djeteta). Ako ovo nije moguće, **pristup jaslicama ili vrtiću** može omogućiti ženama zatvorenicama da učestvuju u radnim i drugim aktivnostima unutar zatvora u većoj mjeri nego što bi to inače bilo moguće.⁴⁷
- CPT je naišao na situacije u kojima bebi koja je u pratnji svoje majke nije dozvoljen ulazak u zatvor. Majci u zatvoru uvijek treba omogućiti da prisustvuje **posjetama članova obitelji zajedno sa svojom bebom**. Zabrana takvih posjeta je i neprihvatljiva i neopravdana. Ovo bi narušilo odnos djeteta sa njegovim ili drugim članovima obitelji, i ne bi olakšalo proces djetetovog kasnijeg napuštanja zatvora.⁴⁸
- Dugoročne mehanizme, posebno u vezi sa **premještajem djeteta u zajednicu**, što obuhvaća odvajanje od majke, treba utvrditi u svakom pojedinačnom slučaju u svjetlu pedijatrijsko-psihijatrijskog i medicinsko-socijalnog mišljenja,⁴⁹ nakon što je dijete smješteno na brigu ustanove izvan zatvora, trebao bi postojati stalni angažman majke u zatvoru u odgoju djeteta.⁵⁰

5. Rukovođenje zatvorom koje uzima u obzir rodnu osjetljivost, osoblje i obuka

- Od suštinske je važnosti da sva odjeljenja unutar zatvora u kojima su smještene žene u svakom momentu imaju dovoljan broj **ženskog zatvorskog osoblja**.⁵¹ U ženskim zatvorima ili zatvorskim odjeljenjima, većina osoblja koje je u kontaktu sa zatvorenicama trebaju biti žene.⁵²

⁴⁰ [Ruska federacija, posjeta 2001, odlomak 89](#)

⁴¹ [Italija, posjeta 2016, odlomak 73](#)

⁴² [Irska, posjeta 2014, odlomak 102](#)

⁴³ [Isto, odlomak 102](#)

⁴⁴ [Isto, odlomak 102](#)

⁴⁵ [3. Opći izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 66](#)

⁴⁶ [Ruska federacija, posjeta 2001, odlomak 89](#)

⁴⁷ [10. Opći izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 29](#)

⁴⁸ [Rumunija, posjeta 2014, odlomak 100](#)

⁴⁹ [Treći Opšti izvještaj o aktivnostima CPT-a, odlomak 66](#)

⁵⁰ [Ruska federacija, izvještaj 2001, odlomak 89](#)

⁵¹ [Gruzija, izvještaj 2012, odlomak 52](#)

⁵² [Mađarska, izvještaj 2005, odlomak 109](#)

- **Osoblje oba spola** je takođe važna garancija protiv zlostavljanja u pritvorima i zatvorima. Prisustvo muškog i ženskog osoblja može donijeti koristi i u smislu zatvorskog etosa i povećanja stepena normalnosti u bilo kojem mjestu gdje su osobe pritvorne ili zatvorene, uključujući ali ne i isključivo, ustanove za žene. Osoblje oba spola takođe omogućava odgovarajući raspored osoblja kada se radi o obavljanju zadataka u kojima je nužna rodna osviještenost, kao što su pretresi.⁵³
- CPT je često morao preporučivati da rukovodstva zatvora– uključujući zatvore u kojima su smještene žene– daju zatvorskom osoblju **jasnu poruku da fizičko zlostavljanje, prekomjerna upotreba sile i verbalno zlostavljanje, kao i drugi oblici nepoštovanja ili provokativnog ponašanja vis-à-vis zatvorenika, nisu prihvatljivi i da će se sa takvim slučajevima oštro postupati**. Konkretno, zatvorski rukovodioci trebaju pokazati dužnu pažnju i iskoristiti sve mjere koje su im na raspolaganju da smanje tenzije.⁵⁴ Pored istrage bilo kakvih pritužbi koje se zaprimaju od žena zatvorenica, rukovodioci takođe trebaju biti redovno prisutni u mjestima pritvora i zatvora u kojima se nalaze žene, te da stupaju u direktan kontakt sa njima.⁵⁵
- Najveći stepen dužne pažnje je potreban u pogledu **nepriličnog ponašanja i seksualnih odnosa između osoblja i žena u zatvoru**. Bilo kakve navode u ovom smislu treba shvatiti veoma ozbiljno.⁵⁶
- Po mišljenju CPT-a, izrada **specializovanijih programa obuke za osoblje koje radi sa ženama u zatvoru** može biti od suštinskog značaja u odgovaranju na njihove specifične potrebe.⁵⁷

6. Pretresi osoba poštujući rodnu pripadnost

- Osobe lišene slobode treba **pretresati** samo osoblje ispod spola. Svi pretresi tokom kojih se od zatvorenika traži da skine odjeću treba obavljati izvan vidokruga zatvorskog osoblja suprotnog pola.⁵⁸
- **Detaljni pretresi** (eng. strip search -pretresi uz skidanje odjeće) su veoma invazivna i potencijalno ponižavajuća mjera. Kada se detaljan pretres smatra neophodnim u nekom konkretnom slučaju, treba uložiti sve razumne napore da se smanji nivo stida. Od pritvorenih i zatvorenih osoba koje se pretresaju ne bi pod uobičajenim okolnostima trebalo tražiti da skinu svu odjeću odjednom ili u istom momentu; na primjer, osobi treba omogućiti da skine odjeću iznad struka i da obuče skinute odijevne predmete prije nego skine donje dijelove odjeće.⁵⁹
- **Neugodni pretresi** u predjelu genitalija i tjelesnih otvora nose sa sobom rizik od zlostavljanja i zastrašivanja. Treba osmisliti alternativne metode skrininga (eng. screening-detaljan pregled), na primjer, uz upotrebu ultrazvučnih pregleda. Vaginalne pretrase, posebno, treba obavljati u izuzetnim okolnostima, samo kada je to apsolutno neophodno na osnovu individualne procjene rizika,⁶⁰ i treba biti praćeno odgovarajućim mehanizmima zaštite ljudskih prava.⁶¹ Intimne preglede unutrašnjosti tijela treba obavljati samo medicinski profesionalac, s tim da se podrazumijeva da taj medicinski profesionalac ne treba biti ljekar koji bi liječio pacijenta u pogledu zdravstvenih problema. Pregledi ovakve intimne prirode trebali bi se obavljati na način koji poštuje, u najvećoj mogućoj

⁵³ Slovačka Republika, izvještaj 2013, odlomak 99

⁵⁴ Belgija, izvještaj 2013, odlomak 58, Gruzija, izvještaj 2007, odlomak 35

⁵⁵ Mađarska, izvještaj 2005, odlomak 59

⁵⁶ Irska, izvještaj 2014, odlomak 93

⁵⁷ Mađarska, izvještaj 2013, odlomak 56

⁵⁸ 10. Opće izvješće o aktivnostima CPT-a, odlomak 23; Nizozemska: posjeta 2016, odlomak 110

⁵⁹ Italija, posjeta 2016, odlomak 44

⁶⁰ Grčka, posjeta 2009, odlomci 91 i 92

⁶¹ CPT je primijetio, npr., da i u Francuskoj i u Grčkoj takvi pretresi jesu predmet prethodnog odobrenja tužioca (vidjeti Francuska, posjeta 2010, odlomak 110, Grčka, posjeta 2011, odlomak 50)

mjeri, ličnu sigurnost i dignitet žene.⁶² Svaki pregled takođe treba biti ispravno evidentiran u posebnoj evidenciji.⁶³

7. Kontakt sa vanjskim svijetom

Zbog ograničenog broja ustanova u kojima žene mogu izdržavati svoje kazne, one se često nalaze daleko od svojih domova, što negativno utiče na kontakte sa njihovim porodicama i prijateljima.⁶⁴

- U principu, svi zatvorenici trebaju imati mogućnost da **održavaju odnose sa porodicom i prijateljima, a posebno sa svojim bračnim ili vanbračnim partnerima i djecom**. Nastavak takvih odnosa može biti od kritične važnosti za sve koji su dio tih odnosa, posebno u kontekstu društvene rehabilitacije zatvorenika. Vodeći princip bi trebao biti promocija kontakta sa vanjskim svijetom što je češće moguće.⁶⁵
- Na primjer, **otvorene posjete** (eng. open visits), koje omogućavaju fizički kontakt sa prijateljima i posebno djecom i partnerima, treba biti norma. Odluka o režimu zatvorenih posjeta uvijek treba biti dobro promišljena i obrazložena, te utemeljena na individualnoj procjeni mogućeg rizika.⁶⁶ Ženama u zatvoru treba ponuditi mogućnost **slobodnih ili bračnih posjeta** u jednakoj mjeri kao i muškarcima.⁶⁷ Takođe je važno da se posjete sa bračnim ili izvanbračnim partnerima ili drugim bliskim srođnicima, vrše čak i kada su takve osobe i same zatvorene, bilo u istoj ustanovi ili u nekoj drugoj.⁶⁸
- Visok procenat žena u zatvoru su majke i primarni skrbnici u porodici. Odvajanje od porodica i djece može imati posebno štetne efekte i na zatvorenike i na njihove porodice, posebno njihovu djecu.⁶⁹ U pogledu kritične važnosti održavanja porodičnih veza sa ženama u zatvoru, **kontakt sa njihovim porodicama, uključujući njihovu djecu, te skrbnike djece i zakonske zastupnike**, treba ohrabriti i olakšati na sve razumne načine.⁷⁰ **Vrijeme posjete** treba, posebno, omogućiti kontakt sa djecom koja se školuju ili sa srođnicima koji su u radnom odnosu koji bi možda mogli biti u pratnji djece.⁷¹ Ženama zatvorenicama bi se moglo dozvoliti da primaju duže ali možda rjeđe posjete, tako što će se **akumulirati vrijeme dozvoljenih posjeta**.⁷² **Finansijska pomoć** mogla bi se, na primjer, obezbijediti onim ženama u zatvoru koje nemaju potrebna sredstva da održe redovne kontakte sa svojom djecom o kojima brinu ili su ovisna o njima.⁷³

⁶² [Grčka, posjeta 2009, odlomci 91 i 92](#)

⁶³ [Isto, odlomak 92](#)

⁶⁴ [Švedska, posjeta 1991, odlomci 109 i 110, Irska, posjeta 2014, odlomak 109](#)

⁶⁵ [Gruzija, posjeta 2012, odlomak 56](#)

⁶⁶ [Bosna i Hercegovina, posjeta 2012, odlomak 53, Portugal, posjeta 2008, odlomak 99, Rumunija, posjeta 2014, odlomak 103](#)

⁶⁷ [Slovenija, posjeta 2006, odlomak 87](#)

⁶⁸ [Francuska \(Reunion\), posjeta 2004, odlomak 53, Rumunija, posjeta 2014, odlomak 105](#)

⁶⁹ [Irska, posjeta 2014, odlomak 109](#)

⁷⁰ [Isto, odlomak 110](#). Vidjeti takođe Pravilo 26 "Bankoških pravila".

⁷¹ [Ujedinjeno Kraljevstvo \(Gibraltar\), posjeta 2004, odlomak 56](#)

⁷² [Armenija, posjeta 2015, odlomak 107](#)

⁷³ [Irska, posjeta 2014, odlomak 110](#)